

Іванова Т.В.,
к.е.н., професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
Академії муніципального управління

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ ТА РЕГІОНІВ

Навколишнє природне середовище виступає одним із найважливіших факторів, що формують потреби та інтереси суспільства. У процесі активного освоєння об'єктів природи задовольняються різноманітні потреби людини. Основне протиріччя у розвитку суспільства проявляється як протиріччя між необмеженими потребами людини і обмеженими ресурсами, перш за все природними. Екологізація потреб повинна усунути деформовану систему цінностей і орієнтувати їх на урахування само відновлюваної здатності природи, сумісності з нею. Суспільство не може перестати споживати і в той же час не враховувати інтереси майбутніх поколінь.

Окружающая естественная среда выступает одним из важнейших факторов, которые формируют потребности и интересы общества. В процессе активного освоения объектов природы удовлетворяются разнообразные потребности человека. Основное противоречие в развитии общества проявляется как противоречие между неограниченными потребностями человека и ограниченными ресурсами, прежде всего естественными. Экологизация потребностей должна устранить деформированную систему ценностей и ориентировать их на учет самой восстанавливаемой способности природы, совместимости с ней. Общество не может перестать потреблять и в то же время не учитывать интересы будущих поколений.

A natural environment comes forward to one of major factors which form necessities and interests of society. In the process of the active mastering of objects of nature the various necessities of man are satisfied. Basic contradiction in development of society shows up as contradiction between the unlimited necessities of man and limited resources foremost natural. The ecologization of necessities must remove the deformed system of values and orient them on the account of refurbishable ability of nature, compatibility with her. Society can not leave off to consume and at the same time not take into account interests of future generations.

Постановка проблеми. Накопичені екологічні проблеми в Україні необхідно вирішувати в умовах розвитку політичних та соціально-економічних процесів, ринкових відносин, виконання вимог міжнародних зобов'язань щодо забезпечення еколого-економічної безпеки. Саме якість довкілля відіграє все більш вагомий роль як фактор забезпечення конкурентоспроможності економіки України на світовому ринку. Значна екологічна диверсифікація території України, особливості соціально-економічних процесів в регіонах, які в історичному, природному, соціальному, економічному відношеннях є далеко неоднорідними, актуалізують проблему регіонально диференційованих підходів до управління екологічною безпекою. Низька результативність механізмів державного управління сталим екологічним розвитком України обумовлює об'єктивну необхідність забезпечення еколого-економічної безпеки держави та її регіонів, що вимагає відповідного теоретичного підґрунтя, методологічних підходів, наукового обґрунтування напрямів її реалізації.

В період економічних реформ і бурхливого індустріального розвитку сталося різке погіршення якості природного довкілля, що змусило більшість держав, у тому числі і Україну, замислитися про проблеми екології і важливість їх негайного вирішення. У цьому зв'язку у ряді актуальних завдань, що мають важливе практичне значення, пріоритет віддається розробці і вивченню екологічної функції держави, реалізація якої сприяє гідному існуванню людини в екологічно сприятливому, придатному для життя середовищі і, зрештою, виживанню людства як біологічного виду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку механізмів державного управління екологічною безпекою вивчали В. Бакуменко, В. Василько, О. Веклич, О. Галацан, П. Гаман, Т. Грушева, Г. Дзян, Д. Карамішев, М. Корецький, О. Лазор, І. Ляшко, О. Масюк, Т. Проценко, Я.Ф. Радиш, О. Тимошенко, В. Трачук та інші. Питання формування державної політики у природоохоронній сфері, спрямованої на досягнення та підтримання стану екологічної безпеки, екологічної політики в контексті державотворення досліджували Г. Бачинський, С. Васюта, Г. Добров, М. Кисельов, Н. Маєвська, О. Стегній та інші. Значний внесок у вирішення даної проблеми зроблено зарубіжними науковцями: Ю. Климовим, А. Коротковим, М. Мойсеєвим, В. Соколовим, А. Тимошенко, І. Фроловим, О. Яніцьким, Д. Беллом, В. Бернсом, В. Хелсе, А. Ніколасом, Д. Робертсоном та ін.

Аналіз праць вітчизняних фахівців, в яких розглядаються різноманітні питання екологічної безпеки, переконує в тому, що при їх певній розробленості ще недостатньо уваги приділяється саме питанням повноти відображення її змісту та специфіки у контексті державного управління процесами забезпечення еколого-економічної безпеки.

Постановка завдання. Метою представленої наукової статті є розробка теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо удосконалення державного управління еколог-економічною безпекою держави та їх регіонів.

Виклад основного матеріалу. Навколишнє природне середовище виступає одним із найважливіших факторів, що формують потреби інтереси суспільства. У процесі активного освоєння об'єктів природи задовольняються різноманітні потреби людини. Основне протиріччя у розвитку суспільства проявляється як протиріччя між необмеженими потребами людини і обмеженими ресурсами, перш за все природними.

Виходячи з цього визначено, що екологізація потреб повинна усунути деформовану систему цінностей і орієнтувати їх на урахування само відновлюваної здатності природи, сумісності з нею. Суспільство не може перестати споживати і в той же час не врахувати інтереси майбутніх поколінь.

У даній статті проблема еколого-економічної безпеки розглядається через динамічний підхід, що спирається на еколого-економічні потреби та інтереси. Даний підхід полягає в тому, що темпи, структура і культура

споживання формувалися у відповідності з екологічними обмеженнями. Найбільш істотний вплив на зменшення навантаження на природу надає структура споживання, оскільки задоволення потреб є багатоваріантним. Навантаження на природу істотну можна знизити, відмовившись від виробництва продукції, яка не є дійсно необхідною для суспільства (престижні речі, військова продукція тощо). Існування еколого-орієнтованих економічних інтересів доводить наявність еколого-економічних потреб, в тому числі в потребі в еколого-економічній безпеці. Іншими словами, потреба у забезпеченні еколого-економічної безпеки реалізується через систему еколого-орієнтованих економічних інтересів, які і виступають кінцевим етапом процесу забезпечення еколого-економічної безпеці.

Екологічна функція сучасної держави – це напрям діяльності держави з охорони, відтворення та оздоровлення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, що входять у власність держави, юридичних та фізичних осіб, забезпечення екологічної безпеки, охорони і захисту екологічних прав фізичних і юридичних осіб.

На нашу думку, ключові напрями екологічної модернізації на регіональному рівні повинні розглядатися через призму трансформаційних процесів ресурсно-екологічної проблематики. Перш за все, слід пам'ятати, що саме гострота ресурсно-екологічних проблем і неможливість їх вирішення в рамках попередньої моделі господарювання та соціально-політичної системи з'явилися важливими спонукальними мотивами трансформаційних процесів, які охопили в кінці 1980-х початку 1990-х рр. значну частину колишніх соціалістичних країн Євразійського регіону. Протягом минулого періоду ресурсно-екологічна політика в усіх країнах з перехідною економікою (хоча і різною мірою і з різною інтенсивністю стосовно різних етапів цього складного періоду) перебувала в полі уваги владних структур, а також підприємницьких кіл та населення. Неабиякою мірою цю систему стимулювання поряд з необхідністю розрубати вузол старих екологічних проблем (що дісталися в спадщину від минулого) і вжити заходів з вирішення нових, та інші чинники. До їх числа відносяться зростання екологічної свідомості широких верств населення, зацікавленість певної частини підприємців у підвищенні за рахунок ресурсно-екологічних чинників конкурентоспроможності і зміцненні своєї репутації, у тому числі на міжнародних ринках, позиція наукових кіл, певної частини депутатського корпусу, недержавних репутацій тощо. Що стосується владних структур, то їх реакція на екологічні виклики часу також додатково стимулювалася прагненням інтегруватися в світовий економічний простір і по можливості відповідати його високим соціально-екологічним і демократичним стандартам.

Досягнення головної мети процесу забезпечення безпеки, а саме поліпшення стану навколишнього природного середовища і ослаблення впливу факторів забруднення навколишнього середовища на здоров'я

населення, здійснюється шляхом вдосконалення системи державного управління охороною навколишнього середовища та природокористуванням. Отже, у забезпеченні еколого-економічної безпеки суспільства головна роль відводиться державі. Регулююча роль держави в процесі забезпечення безпеки проявляється в активному впливі на параметри і індикатори функціонування, підтримці бажаного режиму і динамічних станів на основі розширення комплексу використовуваних засобів та інструментарію. Цей вплив включає цілий ряд практичних дій держави. Перш за все, це уточнення економічних інтересів і визначення пріоритетів у господарській діяльності щодо забезпечення еколого-економічної безпеки і на основі цього розробка основних напрямів економічної безпеки (формулювання цілей і завдань, визначення сил, засобів і заходів по їх досягненню, розробка механізму забезпечення безпеки, організація конкретних дій, контроль і уточнення економічної політики з урахуванням екологічних пріоритетів); постійна робота з виявлення випадків, коли фактичні параметри відхиляються від порогових значень, а також розробка заходів щодо виходу з зони небезпеки; організація роботи щодо виявлення, попередження, а в разі необхідності – запобігання виявлених небезпек і загроз.

Незважаючи на те, що антропогенний тиск на довкілля в останні десятиліття суттєво зменшився, а забруднення повітряного та водного середовища знизилося, ці позитивні зрушення зумовлені переважно тривалою економічною кризою, значним спадом виробництва. Безумовно, засоби щодо вдосконалення державної системи управління навколишнім середовищем, вжиті протягом останніх років, відіграли й продовжують відігравати прогресивну роль. Але в основ позитивних змін у стані довкілля все ще домінують фактори, які відображають об'єктивну економічну ситуацію. Підтверджує це хоча б такий факт: за останні роки темпи падіння виробництва енергії були нижчими, ніж темпи падіння виробництва продукції, що свідчить лише про одне: всупереч бажаному виробництву стає все більш енерго- та ресурсоемними. Викликає також гостру занепокоєність неухильне зростання кількості відходів виробництва і споживання, переробка яких досі залишається проблематичною.

В Україні ще не сформувалася національна система екологічного управління в її європейській цілісності державного, громадського і корпоративного (бізнесового) екологічного менеджменту. Нині домінує державна система управління у галузі охорони навколишнього природного середовища. Держава фактично «монополізувала» екологічну відповідальність, що призвело до послаблення відповідальності природокористувачів – суб'єктів господарювання та власників землі і основних фондів.

Завдання державного управління екологічною політикою на найближчий час матиме подвійну спрямованість. По-перше, вдосконалення на інституційному та технологічному рівнях мають перебороти негативні тенденції розвитку виробничого комплексу в бік

зменшення ресурсо- та енерговитрат. По-друге, необхідно забезпечити таку систему управління і технологічної підтримки, яка б не дала можливості посилити техногенний тиск на довкілля тоді, коли виробництво почне нормально функціонувати. Такий аналіз стверджує, що в державі є розуміння серйозності ситуації в природоохоронній сфері, усвідомлення необхідності й нагальності вирішення природоохоронних проблем, бачення механізмів і підходів до їх вирішення, зрештою, є об'єктивні передумови розв'язання цих проблем.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище наведене можна констатувати, що в період економічних реформ і бурхливого індустріального розвитку сталося різке погіршення якості природного довкілля, що змусило більшість держав, у тому числі й Україну, замислитися про проблеми екології і важливість їх негайного вирішення. У цьому зв'язку у ряді актуальних завдань, що мають важливе практичне значення, пріоритет віддається розробці і вивченню екологічної функції держави, реалізація якої сприяє гідному існуванню людини в екологічно сприятливому, придатному для життя середовищі і, зрештою, виживанню людства як біологічного виду.

Використані джерела інформації:

1. Андрієнко Т.Л. Міждержавні природно-заповідні території – важлива складова екологічної мережі // Екологічний вісник. – 2003. - № 7-8 с.2-4
2. Екологічний розвиток країн Європейського союзу: Конспект лекцій для студентів спец. «Управління банками та фінансами» // Укл.Іванова Т.В., Федоренченко Л.О., Глей А.М. – К.: ВПЦ АМУ, 2008. – 34 с.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»// Віжомості Верховної Ради. – 1997.
4. Крук В.Ю. Екологічна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку (регіональний аспект).//Актуальні проблеми державного управління: зб.нау.пр.ОРШДУ. – О.. 2006. – Вип.2(26). – с.264-270
5. С.С. Нешик. Вплив органів місцевого самоврядування на покращення екологічної ситуації в регіоні. <http://www.academy.gov.ua/ej2/txts/region/05nssesr.pdf>
6. Сергій Курикін «Напрями й потреби політики екологічно-збалансованого й сталого розвитку в Україні» http://www.ukraine2015.org.ua/img/library/policy_paper.pdf
7. <http://www.greenkit.net/Members/intereco/strategy>

Рецензент: Бакуменко В.Д., д.держ.упр., професор